

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Карлаш Ірина Дмитрівна

УДК 343.45

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ
ТАЄМНИЦІ УСИНОВЛЕННЯ (УДОЧЕРІННЯ)**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент
Коваль А.А.

Рецензент: д.ю.н., професор (б.в.з.)
Грицаєнко Л.Р.

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно до ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Основним Законом. Кожна людина має право на повагу до особистого життя. Наукові дослідження таємниці як соціального і правового явища є надзвичайно важливими саме сьогодні, коли Україна впевнено стала на шлях розбудови правової, соціальної, демократичної держави, де поряд із принципом гласності, прозорості суспільних та державних відносин, має сповідуватись врівноважуючий принцип невтручання в особисте і сімейне життя громадян. Тому ефективно правове регулювання таємниці, насамперед сімейної, буде сприяти цьому, оскільки вона (таємниця) властива всім формам життя як один із найважливіших прийомів виживання. В системі сімейних таємниць чільне місце займає таємниця усиновлення (удочеріння), яка взяла на себе функцію правової гарантії захисту прав сімей, які усиновили дитину.

Таємниця усиновлення (удочеріння) як складова таємниці сімейного життя офіційно визнана у законодавстві протягом тривалого періоду часу. Її закріплення було обумовлено перш за все психологічними факторами: бажанням людини мати повноцінну родину з дітьми та намаганням приховати від сторонніх осіб певні причини, що унеможливають народження власних дітей. Отримавши своє визнання на законодавчому рівні, збереження таємниці усиновлення (удочеріння) відбувається завдяки засобам цивільно-правового регулювання відносин, за її розголошення встановлюється кримінальна відповідальність. Протягом певного часу погляди суспільства на родинні та суспільні цінності змінюються, що обумовлює доцільність перегляду певних положень кримінального законодавства з метою його реформування.

Таємниця усиновлення (удочеріння) охороняється законом і забезпечується рядом заходів, особливе місце серед яких займає ст. 168 КК

України, що передбачає кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять таємницю усиновлення (удочеріння).

У процесі адаптації українського законодавства до норм європейських країн і положень Конвенції ООН про права дитини постає нагальна проблема вирішення питання щодо доцільності таємниці процедури усиновлення (удочеріння) дитини та правових аспектів, пов'язаних з нею. Останнім часом актуальність цього питання постійно зростає у зв'язку зі збільшенням кількості усиновлених дітей та випадків порушення їхніх прав, а також з тим, що іноземні держави відмовляються від таємниці процедури усиновлення (удочеріння).

В останні роки досить бурхливо обговорюється у вітчизняній юридичній науці інститут таємниці усиновлення (удочеріння). Дискусійними є питання, що вважати таємницею усиновлення (удочеріння), яка її правова природа, які кошти потрібно задіяти для її охорони, чи доцільне подальше збереження таємниці. Сперечаються науковці і про доцільність охорони даних відносини законом про кримінальну відповідальність.

Ступінь наукової розробки. Питання охорони таємниці усиновлення (удочеріння) розглядалися багатьма вченими як в аспекті надання цивільно-правової охорони, в аспекті притягнення до кримінальної відповідальності за її розголошення, забезпечення її під час судового провадження, тощо. Значний внесок у дослідження цих проблем внесли М.І. Бажанов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, О.О. Дудоров, В.А. Ватрас, В.В. Гальцова, Т.Ю. Вислоцька, Т.А. Чолан, Л.М. Зілковська, Л.М. Логвінова, Л.А. Савченко, О.В. Пушкіна, С.С. Журило. Незважаючи на детальне розкриття зазначеними вченими питань, пов'язаних зі збереженням таємниці усиновлення (удочеріння), потребують додаткового розгляду проблеми, що виникають у сучасному суспільстві та обумовлюють скасування кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння).

Усе вищенаведене зумовило вибір теми магістерської роботи та формування її мети та завдання.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає у визначенні особливостей кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в Україні.

Для досягнення сформульованої у роботі мети поставлено такі завдання:

- виявити і охарактеризувати соціальну обумовленість кримінально-правової охорони усиновлення (удочеріння);
- розкрити поняття та ознаки таємниці усиновлення (удочеріння);
- визначити об'єктивні ознаки розголошення таємниці усиновлення (удочеріння);
- визначити суб'єктивні ознаки розголошення таємниці усиновлення (удочеріння);
- проаналізувати практики кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в зарубіжних країнах;
- з'ясувати актуальні проблеми кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єкт дослідження* – суспільні відносини, пов'язані із кримінальною відповідальністю за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)

Предметом дослідження є система міжнародних та національних нормативно-правових актів, що регулюють положення кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), а також наукові концепції та вчення, присвячені проблемам кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння).

Методи дослідження. Під час проведення дослідження реалізовано загальнонаукові методи пізнання, зокрема: аналіз, індукція, дедукція, узагальнення, логічний метод, які надали змогу проаналізувати визначені завдання у різних аспектах. Окрім цього, використано низку спеціальних методів, притаманних науковим дослідженням у сфері права, а саме: системно-структурний, формально-юридичний, діалектичний методи, які

допомогли систематизувати і проаналізувати зібраний матеріал, внаслідок чого було отримано результат, необхідний для досягнення поставленої у роботі мети.

Найбільш значущим є діалектичний метод пізнання, який дав змогу дослідити проблематику з точки зору взаємозв'язку й взаємодії основних категорій, використаних у роботі, сприяв системному аналізу кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в Україні та зарубіжних країнах.

За допомогою формально-юридичного методу було досліджено соціально-правову обумовленість кримінально-правової охорони усиновлення (удочеріння).

Системно-структурний метод покладено в основу дослідження поняття та ознак таємниці усиновлення (удочеріння), об'єктивних та суб'єктивних ознак розголошення таємниці усиновлення (удочеріння).

Логічний метод обумовив послідовність викладення матеріалу, його узгодженість, дав можливість сформулювати визначення та висновки, які впливають із викладеного матеріалу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і рекомендації роботи доповідалися на студенській науковій конференції «Університетська молодь для сталого майбуття України» (17-18 листопада 2018 року, м. Миколаїв).

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 1 статтю у Молодіжному науковому журналі «Студентські наукові студії».

Структура магістерської роботи. Специфіка теми, сформульовані мета та завдання магістерського дослідження визначили логічну послідовність викладення матеріалу і структуру даної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальна кількість сторінок – 109, обсяг основного тексту – 96 сторінок, кількість використаних джерел – 138 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

Розділ 1 «Правова природа усиновлення (удочеріння) та таємниці усиновлення (удочеріння)» присвячений дослідженню соціально-правової обумовленості кримінально-правової охорони усиновлення (удочеріння), поняття та ознак таємниці усиновлення (удочеріння). Розділ складається з двох підрозділів.

При дослідженні соціально-правової обумовленості кримінально-правової охорони усиновлення (удочеріння), виявлено, що суспільна небезпечність розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), яке має відносну поширеність, полягає у тому, що при їх вчиненні порушується встановлений чинним законодавством України порядок усиновлення (удочеріння) і страждають, у першу чергу, інтереси дітей, що може викликати порушення нормального розвитку й виховання неповнолітнього, а також порушує права громадян на усиновлення (удочеріння).

Магістрантом визначено, що таємниця усиновлення (удочеріння) являє собою сукупність охоронюваних законом відомостей щодо усиновлення (удочеріння), повне чи часткове розголошення яких приводить чи може привести до встановлення того факту, що усиновлювачі не є кровними батьками усиновленого, не лише після завершення процедури усиновлення (удочеріння), а й на окремих етапах його проведення. Таємниця усиновлення (удочеріння) характеризується такими ознаками як соціальна, фізична, юридична і таємність.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» складається з двох підрозділів і

присвячений визначенню об'єктивних та суб'єктивних ознак розголошення таємниці усиновлення (удочеріння).

Визначено, що основним безпосереднім об'єктом у складі злочину «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» виступають суспільні відносини у сфері охорони саме права на таємницю усиновлення (удочеріння), посягання на котре може призвести до порушення інтересів як усиновителів, так і усиновлених. Об'єктивна сторона злочину виражається в активній формі розголошення таємниці усиновлення (удочеріння).

Суб'єктом розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) є фізична осудна особа, яка досягла 16 років, а також спеціальним суб'єктом є службова особа або працівник медичного закладу. Суб'єктивна сторона розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) передбачає прямий умисел.

Запропоновано доповнити ст. 168 КК України такими окремими кваліфікованими складами: розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) щодо малолітнього та з корисливих мотивів.

Розділ 3 «Кримінально-правова відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» присвячений аналізу практики кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в зарубіжних країнах та з'ясуванню актуальних проблем кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в Україні. Цей розділ складається з двох підрозділів.

У зарубіжному та українському законодавстві особлива увага приділяється вчинення цього злочину спеціальним суб'єктом, а саме – службовою особою або особою, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі. Вітчизняний закон вирізняється таким кваліфікованим видом цього злочину, як заподіяння внаслідок його вчинення тяжких наслідків.

Магістрантом з'ясовано, що актуальними проблемами кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в

Україні є: усиновлення українських дітей іноземними громадянами, ймовірність скасування таємниці усиновлення (удочеріння), єдиним доказом у справах щодо кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), є свідчення потерпілих осіб і свідків, відсутність процесуальних можливостей доведення вини особи, яка розголосила таємницю усиновлення (удочеріння).

Запропоновано: передбачити адміністративну відповідальність за порушення режиму таємниці усиновлення (удочеріння); розмістити злочин розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) у новому розділі КК України, назвавши його «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх»; передбачити в законодавчих актах письмове зобов'язання про нерозголошення таємниці усиновлення (удочеріння) спеціальними суб'єктами із роз'ясненням про кримінальну відповідальність за ст. 168 КК України.

ВИСНОВКИ

У **висновках** роботи викладено підсумки здійсненого дослідження, наведено теоретичні узагальнення і вирішення завдання щодо кримінально-правової характеристики розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), вирішення теоретичних і практичних питань, пов'язаних із кримінальною відповідальністю за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). Проведене дослідження дає можливість сформулювати низку наступних висновків і пропозицій.

1. Необхідність кримінально-правової охорони усиновлення (удочеріння) та інших форм сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зумовлена тим, що в результаті порушення встановленого законодавством порядку влаштування таких дітей можуть бути порушені основні права дитини або створена загроза їх порушення, заподіяна шкода її здоров'ю чи навіть життю. Тому, при

вирішенні питання про криміналізацію суспільно небезпечних діянь, що посягають на вказані суспільні відносини, слід ураховувати і визначити фактори (підстави, умови, критерії), що обумовлюють установлення кримінально-правових норм, які забезпечують охорону відповідних суспільних відносин.

Серед чинників, які вплинули на криміналізацію розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), має місце соціально-психологічний, який полягає у бажанні захистити усиновлену дитину, її права та психічний стан, та історичний, зумовлений національними тенденціями розвитку законодавства.

2. Таємниця усиновлення (удочеріння) являє собою сукупність охоронюваних законом відомостей щодо усиновлення (удочеріння), повне чи часткове розголошення яких приводить чи може привести до встановлення того факту, що усиновлювачі не є кровними батьками усиновленого, не лише після завершення процедури усиновлення (удочеріння), а й на окремих етапах його проведення. Таємниця усиновлення (удочеріння) характеризується такими ознаками як: соціальна, фізична, юридична і таємність.

3. Основним безпосереднім об'єктом у складі злочину «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» виступають суспільні відносини у сфері охорони саме права на таємницю усиновлення (удочеріння), посягання на котре може призвести до порушення інтересів як усиновителів, так і усиновлених.

Предметом розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) є таємниця усиновлення (удочеріння). Інформацію, яка становить таємницю усиновлення (удочеріння), можна віднести до вразливих відомостей, розголошення яких не бажане для особи, може завдати шкоду її правам та інтересам і тому підлягає кримінально-правовій охороні.

Об'єктивна сторона розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) характеризується діянням, яке виражається в активній формі та має такі

форми прояву: фізичні або інформаційні дії, пов'язані з повідомленням інформації про усиновлення (удочеріння), походження дитини конкретній особі, наприклад самому усиновленому, або невизначеному колу осіб.

4. Суб'єктом розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) є особа, яка досягла 16 років та володіє інформацією щодо факту усиновлення (удочеріння) незалежно від джерел, з яких вона отримала цю інформацію, а також спеціальним суб'єктом є службова особа або працівник медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі у зв'язку з виконанням своїх професійних та службових обов'язків.

Суб'єктивна сторона розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) передбачає прямий умисел. Прямий умисел при розголошенні таємниці усиновлення (удочеріння) характеризується інтелектуальною та вольовою ознакою. Мотиви, якими керувалась особа, мета вчинення злочину на кваліфікацію не впливають.

Пропонується доповнити ст. 168 КК України такими окремими кваліфікованими складами: розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) щодо малолітнього, розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) з корисливих мотивів.

5. Таємниця усиновлення (удочеріння) як об'єкт кримінально-правової охорони присутня в усіх, за незначним винятком (наприклад, Італія, США), іноземних державах. Відомості про усиновлення (удочеріння) в одних державах розглядають як професійну таємницю, в інших – як особисту, сімейну таємницю.

У зарубіжному та українському законодавстві особлива увага приділяється вчинення цього злочину спеціальним суб'єктом, а саме – службовою особою або особою, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі. Вітчизняний закон вирізняється таким кваліфікованим видом цього злочину, як заподіяння внаслідок його вчинення тяжких наслідків

б. Проблема охорони таємниці усиновлення (удочеріння) загострюється в ситуаціях усиновлення українських дітей іноземними громадянами, в тому числі тих держав, законодавством яких не передбачено норм, що захищають таємницю усиновлення (удочеріння).

Оскільки законодавець не передбачив адміністративну відповідальність за порушення режиму таємниці усиновлення (удочеріння), то це є суттєвим недоліком, оскільки втрачена поступовість юридичної відповідальності. Тому пропонується передбачити адміністративну відповідальність за порушення режиму таємниці усиновлення (удочеріння), яка підвищила б рівень її правового захисту.

Ще однією проблемою є ймовірність скасування режиму таємниці усиновлення (удочеріння). Розголошувати таємницю усиновлення (удочеріння) не доцільно (шкідливо) без відома батьків, які дали згоду на усиновлення (удочеріння). Це дозволить уникнути психологічних травм дитини, які дуже часто ведуть до необоротних наслідків.

Проблематичним є доказування у справах про розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), оскільки, крім свідчень потерпілих та свідків, інші докази здобути вкрай складно.

Запропоновано розмістити злочин розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) у новому розділі КК України, назвавши його «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх»; передбачити в законодавчих актах письмове зобов'язання про нерозголошення таємниці усиновлення (удочеріння) спеціальними суб'єктами із роз'ясненням про кримінальну відповідальність за ст. 168 КК України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Карлаш І.Д. Правове регулювання таємниці усиновлення (удочеріння). *Студентські наукові студії: матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Могилянські читання – 2018: Досвід та тенденції*

розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти». Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019.

АНОТАЦІЇ

Карлаш І.Д. Кримінальна відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). – Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 081 «Право» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Магістерську роботу присвячено дослідженню особливостей кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). Охарактеризовано соціальну обумовленість кримінально-правової охорони усиновлення (удочеріння). Розкрито поняття та ознаки таємниці усиновлення (удочеріння). Визначено об'єктивні та суб'єктивні ознаки розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). Проведено аналіз практики кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в зарубіжних країнах. З'ясовано актуальні проблеми кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) в Україні.

***Ключові слова:** таємниця усиновлення (удочеріння), кримінально-правова охорона, об'єктивні ознаки, суб'єктивні ознаки, розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), кримінальна відповідальність.*

SUMMARY

Karlash I.D. Criminal Liability for Disclosure of Adoption Secrets. – Thesis for a Master's degree in speciality 081 «Law». – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2019.

Master's Thesis is devoted to Peculiarity of Criminal Liability for Disclosure of Adoption Secrets. The Social Conditionality of the Criminal and Legal

Protection of adoption is characterized. The Concept and Features of Adoption Secrets are revealed. Objective and Subjective Features of Adoption Secrets are determined. Legal Regulation of Practice of Criminal Liability for Disclosure of Adoption Secrets in the Foreign States is analyzed. The actual problems of Criminal Liability for Disclosure of Adoption Secrets in Ukraine are found out.

Keywords: *Adoption Secrets, Criminal and Legal Protection, Objective Features, Subjective Features, Disclosure of Adoption Secrets, Criminal Liability.*